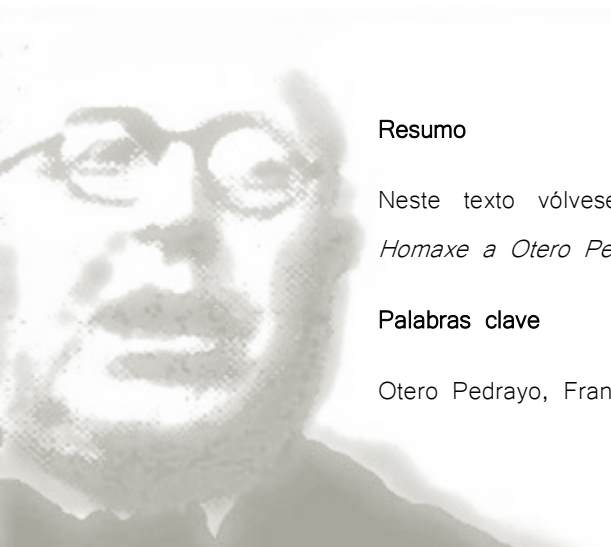

A GALICIDADE DA PAISAXE EN OTERO PEDRAYO

THE GALICITY OF LANDSCAPE IN OTERO PEDRAYO

X. L. FRANCO GRANDE

Resumo

Neste texto vólvese a editar o capítulo de Franco Grande na obra colectiva *Homaxe a Otero Pedrayo* publicada pola Editorial Galaxia.

Palabras clave

Otero Pedrayo, Franco Grande, Paisaxe, Vida, Pensamento.

Abstract

In this text it becomes to edit Franco Grandes's chapter in the collective work *Homaxe a Otero Pedrayo* published by Galaxia publishing.

Key words

Otero Pedrayo, Franco Grande, Landscape, Life, Thinking.

Recibido: 05/01/17 Aceptado: 06/01/17

Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego is licensed under a [Creative Commons Reconocimiento-CompartirIgual 4.0 Internacional License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

I - PAISAXE E CULTURA

A paisaxe –xa se sabe– é unha proieición do home mesmo, algo que non está fora di!, algo –digámolo así– que ninguén pode decir *que non seña máis que nós*. Polas súas relacións co home, a paisaxe pode acadar o meirande interés antropolóxico. Pois os antropólogos esculcan as manifestacións humanas, aquilo onde o home refrexa a súa persoalidade, onde amosa ou patentiza o mesmo cerne do seu ser. Iso que foi creado polo home, iso que xa é *manifestación* súa é o que dá pe ós antropólogos pra camiñar en procura do craxemento do borne. O mito, a relixión, o arte, a ciencia, o lingoaxe (en canto é iste algo ouxetivo ou ouxetivizado), son manifestacións do home, onde iste abre o seu ser cara nós. Iso é, sinxelamente, o que nós chamamos Cultura.

A paisaxe pode ser –e ten sido– ouxeto de manifestación cultural. É decir; que a natureza, ó entrar na cultura, vólvese paisaxe. De ahí o valor que as *formas naturás* poden acadar na cultura en canto son elementos que condicionan a nosa persoalidade (1). A *paisaxe*, según isto, pode amostrárenos dende dous polos diferentes: dende o home mesmo, despóis de ter sido *re-creada* por il por mor da creación artística, e, tamén, dende a pura Natureza. A primeira ten o valor que lle ven de ser unha manifestación cultural do ser humano; a segunda o que lle ven de ser o eido vital do home, aquilo onde o home *está*. Por iso ven caer tamén no eido da Bioloxía xa que ela, como a filosofía do noso tempo, ensina que o home non pode ser arredado do seu mundo de arredor.

O home, pois, está a se mover entre istes dous polos paisaxísticos: por unha banda ternos o re-creado i esprestado por il; por outra, o eido vital que pode dar pe a isa expresión. Según isto é ben doado adiviñar que a natureza galega –ou a castelán ou calquera outra– terá, por forza, un significado cultural, unha presenza (do xeito que seña) que tamén é celme integrador do noso ser. A natureza ten

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

realidade –biolóxica i espritoal– pra todos nós. Fai forza sobar de nós, condiciona o noso eistir de un xeito que ven de seu, independente da nosa volición.

Isto viña pra decir que a natureza é un elemento condicionador, que sinala ó home con un calco, con un xeito que nos fai ver a relación, o fondo vencello entre o humán e maillo cósmico. Por iso as "formas" da paisaxe teñen un valor moi siñificativo xa que deixan un calco peculiar no home con elas avencellado. De ahí que ó faláremos da paisaxe galega en Otero Pedrayo non poidamos esquecer a natureza de onde xurdiu.

II - A PAISAXE EN OTERO PEDRAYO

1.- Ó faláremos de unha conceición paisaxística non se pode, como xa sabemos, esquecer nin a natureza de onde xurdiu esa paisaxe, nin tampouco o home que a espresou. Máis aínda; debemos saber, neste caso, si ese home foi modelado na paisaxe que espresou. Nunha e noutra cousa pode ir soterrada a totalidade da comprensión que tencionemos acadar. Non pode ser, de ningún xeito, *a mesma* a nosa paisaxe en ollos alleos que en ollas nosos. Si algo queremos saber do noso ser, da complexidade espritoal do home galego, ternos de botar mán das aportaciós filosóficas de Ramón Piñeiro (2). Partindo das súas esculcas sabemos –e isto é o que agora nos importa eiquí, pois non é do noso intento facer unha esposición da teoría de Piñeiro, senón ter á vista esta teoría pra tirar dela as conclusiós axeitadas pra o noso intento– que o home galego está fondamente afincado na súa intimidade, no seu propio ser individual. Esta intimidade, tal como foi vista por el no seu esculcar filosófico, amóstrárenos enfiada, todo ó longo, de sámago sentimental. Arrincamos deiquí pra vermos, no noso caso, como a paisaxe galega, en ollos galegos, ten de amostrársenos con un calco disa particular intimidade, cómo esa paisaxe aparece despois ele ter pasado por esa intimidade. Xa

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

se sabe que a paisaxe –como manifestación que é de Cultura– amóstrase na esfera cultural según seña a paisaxe que se espresa e según seña o espírito que a espresa. O home galego –tal como foi visto por Ramón Piñeiro está afincado nunha fonda intimidade sentimental; por iso terá que ver a paisaxe facéndoa pasar pola súa intimidade para amostrala despois, non soio como se *ve*, sinón, ademais, como a *sinte*.

A paisaxe galega é fundamentalmente *vivida*. Cando se vive a paisaxe, despois de ter chegado á nosa intimidade, ven a ser algo noso, como un patrimonio do noso propio ser. Deste xeito, ven dar máis contido á nosa intimidade e, ó mesmo tempo, faínos ver nas cousas –despois de se teren acobillado na nosa intimidade– unha dimensión do noso propio ser individual. O noso enfrentarse coa natureza, o noso ver as cousas como algo que non está máis alá de nós, ven, ó meu ver, dise noso íntimo gorentar as causas naturáas.

Vexamos agora como se cumpre en Otero Pedrayo unha das características que se teñen sinalado como máis ou menos privativa da concepción paisaxística galega (3). Recalcamos nisto xa que, ó noso ver, é unha das determinantes máis esenciais que se dan na nosa creación literaria e que, á vista dos datos e citas anteriores, responde a unha peculiaridade espíritoal do home galego. Si reparamos no conto "O angaceiro das estradas" (4), atopámonos con unha fonda identificación do home coa paisaxe. O angaceiro chega a ver na súa natureza de

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

arredor un ser humán máis con que pode convivir e dialogar. Hai un drama entre o elemento natural –a estrada– e o elemento humán –o angaceiro–. A unha e mailo outro son dúas facianas de unha mesma realidade, o resultado de unha fusión do home co elemento natural a il máis achegado.

Di o autor:

"E as estradas dírolle esposa. Como si moitas se xuntaran e celebrando consello tiveran acordado criaren pra il aquila moza, de calcado e grave andar, que se atravesóu na curva do mirador da Morte e por un chisco non vai c.a grande carga de herba mol e recendente dos lameiros dezáns, por a costa seixenta, pra o riacho onde locen de noite os espellos do medo. Ela qu.edóu entre as rodas. Sorria. Morta ou viva, a lus dos faros descurbría unha souril faciata, como agradecida. Daquila, nun lóstrigo, namoróuse. Morta ou viva, con ela quedóu prometido.

Era a filla do camiño. A escolleita por tantas namoradas estradaa".

E máis adiante: "De cada un dos viaxes traguía enrolado un roteiro. Eran cintas métricas das usadas nas obras das carreteras e cordeles de medicións dispostos por il en ñudos ou nós con unha certa proporción de distancias".

Vexamos o que pasóu: "O vello angaceiro das estradas aforcóuse na máis longa de elas e dín os que o viron que na corda as distancias de cen en cen kilómetros estaban moi ben colocadas e que, pra darlle honra, o vello tiñase vestido o seu millor traxe".

En realidade, ¿trátase eiquí de unha paisaxe humanizada ou de unha paisaxe humán. Deixando isto a unha beira, reparemos somentes que niste conto vemos, ben ás craras, que na convivencia coa paisaxe chegóuse á súa vivencia radical. O vello angaceiro, ó intimar coa natureza, fíxo a súa, tan súa que se tornóu pra il nunha dimensión do seu propio ser. A natureza –estrada– está a unha mesma, a idéntica altura que o angaceiro –o humán.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

2.- É ben doado atopar en Otero Pedrayo moitos casos en que o humán amóstrásenos supeditado ó cósmico. Non xa a unha mesma altura, sinón obras enteiras e que o elemento humán non é máis que un esqueleto arredor do que Otero vai tecendo todo un mundo paisaxístico. O humán, diste xeito, ven ser como algo onde se apousa o paisaxístico, un pretexto que xoga un papel moi secundario, pro que serve de base a outra nota que se tenciona dar. Así, os persoaxes da novela en castelán "La vocación de Adrián Silva", e aínda o mesmo persoaxe central, teñen, dentro da novela, un interés que está moi por embaixo das fondas e atinadas *vivencias* paisaxísticas que alí atopamos. O mesmo Adrián Silva *é inferior ó bosco* no que vai deixando as súas pegadas. E ó remate do libro quedou en nós máis fonda impresión do cósmico que do humán, aínda que a novela tencione falarnos da *vocación de Adrián Silva*.

Pode ter isto algunha espricación? Ímolo ver.

Xa todos, máis ou menos, saben do esencial que ten o paisaxístico na obra de Otero Pedrayo, pro compre reparar no seguinte: pódese pensar que, nunha novela, seña o paisaxístico o elemento exterior da mesma, o eido vital en que se moven os persoaxes e que, ademáis, poidan ises persoaxes ir e vir independentemente dese eido vital pra quedarnos tan soio co seu propio mundo interior. Xa dixemos inantes cómo vemos nós a natureza, como a facemos parte do noso propio ser ó facela pasar, con gorentamento, pola nosa intimidade. É decir: que ise cosmos, que isa paisaxe que parece, por intres, afogar o humán non é tan soio o mundo exterior da novela, do que, en moitos casos, podemos prescindir, sinón que é, neste caso que agora estamos a ver, *natureza humanizada*. Por iso eu decía inantes hastra que punto será a paisaxe algo que non está por riba de nós. A paisaxe –vista e vivida diste xeito– ten un fondo calor humán que, de non ser así, viría facer dista novela, ou de outra calquera nun caso semellante, unha negación

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

de tal xénero. Nótese agora a teima con que falei do noso xeito de enfrentarnos coa paisaxe.

Diste xeito, o humán non está esquencido, como unha lixeira ouservación poidera facer pensar. O que acontece é que o cósmico e o humán están afundidos nunha longa aperta de amor e humanidade. O humán, é certo, cede, niste caso, ante o cósmico. É como si o elemento humán, dentro da paisaxe, cedera a ista unha parte do seu ser e, diste xeito, se fixera un valeiro que ha de encher a mesma paisaxe. Trátase, ás sinxelas, de un arrepiante diálogo de home a cousa, de unha entrega onde se deixa na man de alguén tudo o que se pode deixar. Quezáis veña deiquí que os persoaxes de Otero Pedrayo non teñen grandes reaciós pasionás e que nunca cheguen ó desequilibrio do seu ser. Istes persoaxes son natureza mesma, seres que tamén participan das leis cósmicas, independentes do mundo social, pro fondamente chantados no mundo natural. O que neles poida haber de duro é o que a mesma natureza pode ter de xabreiro e demoucado. E nun país de longo e íntimo convivir coa natureza semella tudo isto cousa ben natural e que xurde de seu. Velahí outro dos fondos calcos que na literatura oteropedraíán deixou o país.

3.-Temos agora nas máns un libro de Otero Pedrayo que se chama "Por os vieiras da saudade". Quezáis seña o libro máis *paisaxístico* que il escribiu. Son paisaxes alleas á nosa, paisaxes do trópico americán olladas polo meirande conecedor da paisaxe galega (5). Escollemos adrede iste libro pra tomáremos outra nota sobre a galicidade da paisaxe en Otero Pedrayo. Son, por certo, belidas páxinas –istas que irnos ver– onde o escritor nos fala da paisaxe de Río. Quen as lera é posíbele que se preguntara, ó remate, cómo é a paisaxe de Río. É decir: que ista lectura deixounos unha visión de incertos contornos; non nos *senalóu* a paisaxe de Río como o poidera facer unha "guía" turística ou ainda alguén que pretendera definirnos isa paisaxe. En nós, iso sí, quedóu algo que non sabemos ben, que nos fai perguntar por algo que adiviñamos máis alá do que as verbas

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

nos dixeron. Hai algo incerto, esvaído, como si a verdadeira paisaxe andivera envolta entre un neboeiro que non nola deixara ver ben. Semella natural que nos perguntemos qué é o que hai detrás distas verbas, por non citar roáis: *Os granitos adormecen na dozura de seren frol e froito*, ou tamén distas outras: *o verde ven – ou viña naquela mañán– do bosque*. O máis importante é o que non se dixo, o que istas verbas nos dirán a cada un de nós, sin decir endexamáis o mesmo a cada ún. Ternos, xa que logo, unha espresión da paisaxe que nos deixa a posibilidade de *ver moito máis alá*. (E posíbele que se pense que isto tamén é dado en calquera outro caso, pro non –decimos nós– na aceición que eiquí lle estamos a dar). Unha paisaxe espresada diste xeito require tamén da nosa colaboración, pois niste caso conta tamén a nosa predisposición e capacidade de entrar en contaito con isa paisaxe. Nós debemos colaborar roáis co autor pra poder acadar o mensaxe que il nos quixo dar. Trátase, niste caso concreto, que tencionan darnos idea de unha paisaxe allea, tropical. Alí non estará a natureza envolta entre néboas que, ó seren descritas, poideran levarnos a pensar que o incerto i esvaído viña de ahí. Non é nada diso. É, ás sinxelas, que isa paisaxe – tan alonxada da nosa– foi vista por ollos que chegaron ó trópico ateigados de galicidade. O feito de que a paisaxe seña moi outra non importa moito; importa roáis, ó meu ver, que isa paisaxe fora ollada por alguén moi noso. Eiquí o cósmico non puido co humán.

A galicidade, entón, foi quen fixo ver a natureza tropical como cousa non lonxana por enteiro. Algo levaba no seu ser o borne Otero Pedrayo pra que isto acontecera. Xa dixemos inantes que se trataba de unha paisaxe incerta, de lindes non craros, esvaídos, ou cousa así. O feito é ben doado de rexistrar na literatura galega e os exemplos, no caso de Otero Pedrayo, non se poderían esgotar. A incertidume, o que non se sabe ben, pode ser unha forma de saudade, como tamén de outros sentimentos profundos (6). A escuridade en que sempre andivo envolto o siñificado –conceitual e filosófico– da saudade quezáis veña da súa dificultarle espresiva. A paisaxe tocada pola saudade será tamén algo incerto, que

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

non se sabe ben. A saudade, como peculiaridade que é do noso país, tamén deixará o seu calco en todo aquilo que seña do noso país. A nosa natureza, é certo, tamén leva dentro moito de todo iso. É unha natureza chea de solpresas, de pequenas causas que tampouco se saben ben. A nosa paisaxe ultrahumán quezáis seña o máis nidio exemplo disto. De ahí tamén a vaguedade –e a faramallada– que arredor disto se ten tecido.

O amor ó primitivo –por incerto, oculto e segredo– pode entrar eiquí tamén. Así nos fala *"daquelas terríveis sacerdotizas da ilha de Setme, na extrema Armórica, cujas voces eram a afirmação de um poder humano sobre as ondas e as costas inóspitas antes que a cruz coroase o severo enigma dos promontorios"* (7). Esta incertidume de que estamos a falar ven da natural vaguedade que se acobilla no primitivo. Así a maioría das páxinas do seu ensaio sobre a cultura galega. Onde se nos fala do priscilianismo, por exemplo, a forza poética que nos enleva crea, arredor do tema, un clima que tamén nos cingue da incerta poesía que zumega de unhas páxinas ande non vemos a Prisciliano como unha cousa morta, sinón como algo dinámico que alenta coa vida que lle infunde o autor. Vemos a Prisciliano en Tréveris, en Compostela, ou no seu camiño, en *estampas* que a evocación enche de belida vaguedade. É como si a paisaxe pra acadar todo o seu significado estético, quixera asconderse pra que teñamos que adiviñala nós.

Ternos tamén en Otero Pedrayo unha paisaxe de artificial, ou artificiosa, vaguedade. Unha paisaxe de certo xeito simbólico que nunca sabemos fixala ben. Vexamos un exemplo escolmado do seu canto "O xenio da cidade": *"Era un xenio feminino. Un nome de muller, cecáis loira, sen dúbida fermosa, brila o primeiro, cinguido a unha lembranza das ninfas, nas memorias epigráficas da vila. Cecáis no preguizoso e rechouchante roldar das vagas ninfas, unha, a espalda máis de rosa e de xasmín, fora o xenio da cidade"* (8). Dixérase, á vista disto, que o autor non quere amostarmos a faciana das cousas pra ir dándonos tan soio unhas cantas vivencias poéticas, unhos xeitos que nos abran un camiño que nós mesmo

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

debemos adiviñar. Esta vaguedade –sempre chea de cerne poético; sempre de outa categoría estética– convirte a paisaxe en pura poesía. A paisaxe, neste caso, soio importa polas categorías poéticas que leva soterradas nisa vaguedade. Non se trata de poñernos en relación con unha paisaxe determinada; eiquí o paisaxístico soio ten realidade estética.

4.–Podemos falar do *enxel* da paisaxe en Otero Pedrayo. Atopamos a cotío unha paisaxe inocente, inicial, como si non fora tocada aínda, que acobillara o primeiro alento da creación. Non hai nela máis drama que o decorrer do tempo, dise tempo que pon outonos na carballeira ou gomos en cada ponla de cada arbore. O drama está na natureza mesma, sujeta ás leis cósmicas e non históricas. Otero ama a infancia das causas, aquilo que agroma ou que está pra agromar. Nil, a paisaxe non coñece o paso dramático do acontecer histórico.

«Pro elas, as leguas noviñas á lus da mañán, cando xa os faros atoutiñan como cegos, pra mín son e pra meu namoro. Hai estradas vellas. Son fidalgas. Outras, noviñas, dóense e sofren. Vou por elas a modo. Pídolles perdón, e cando chegan a un cruce, entón, tendo de escoller, ven pra mín o meirande sofrimento, considerando aquelas desprezadas, afundidas na noite pra ocultare seu sofrimento»(9).

O enxel e maita íntima proisimidade das cousas pequenas, enxeles tamén. Adiviñamos unha lus inocente que envolve isas cousas pequenas. O escritor ve con gorentamento o escintilar da lus e das córes. Poderíase falar en Otero Pedrayo da presenza de unha lus tamén enxel que a cada intre atopamos nas súas páxinas. Son moitos os textos que poderíamos sinalar eiquí: *«Nós, o ire e ó voltare, tivemos en Río o noviciado de unha vivencia pura da coor e das esencias cósmicas do calor e das esencias cósmicas do calor e a luz»*(10). A lus, como elemento xeográfico, non podía ter sido esquencida polo científico. Pra il ten o máisimo valor cando se trata de crasificar as paisaxes. Tende a crasificalas polas notas máis sotiles e segredas: polas cromáticas outonizas, pola lus nas diferentes horas, polos ritmos máis segredos. Os tempos, ritmos e procesos da paisaxe son

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

os elementos constitutivos e diferenciadores. *"No cerne de Vigo soio auvidos ben instroidos sinten o tempo da vida e o devalar cósmico. No cerne de Sant-lago tamén en mantos crecedeiros se tende ó tempo da historia. En Vigo, forte, rexo; en Compostela, fondo, maino. Hastra as facianas dos homes e as formaciós da xente teñen outra espresión, abranguidas nos diferentes decorrerres"* (11). O miúdo, o pequeno, é visto con agarimo, como algo que non se debe esquecer, pois a arte de enxergar as paisaxes está *«en atinar na primeira ollada meditativa ca lei dos tempos, en cada intre, o dominio de un sobre os outros, seus ritmos e tons, os ecos dos ritmos, as armonías e desarmonías»*(12). Dista ouservación de tempos e de sotiles matices da lus a paisaxe ven a ser concebida como algo sincrónico, sinfónico, como unha grande i enxel orquestación onde os diversos tempos acadan unha sorprendente sincronía e as cromáticas unha rara diafanidade i escentilar.

Ista paisaxe é ollada en proisimidade. De cando en ves xurde un diminutivo que semella facela máis nosa, como si quixera achegala un pouco máis a nós. É como si o enxel merecera todo o noso agarimo e viñera a meterse na nosa intimidade. Non debemos esquecer que moitos diminutivos non teñen, no noso idioma, ise verdadeiro valor; levan, máis ben, unha carga emotiva, un agarimo e un calor de proisimidade. Proisimidade, amor ás cousas, pequenas ou non, humanización da paisaxe, son cousas que van moi xuntas, que están moi perto unhas das outras. A humanización da paisaxe require o amor; o amor require a proisimidade, na proisimidade convivimos coa paisaxe, vivimos a súa presenza e chega un intre en que a nosa familiaridade con ela deixa que un diminutivo noso convirta isa paisaxe en algo noso tamén...

s.-Contraposto a isto ternos a paisaxe *épica* (13). A paisaxe, agora, é un elemento aituante, titánico, que acada configuraciós de algo xigante e superhumán. A fondura do bosco espeso, o intre augusto do mencer ou a sinfonía do mar que brúa entre os cóns, teñen sido ollados por il con ecoares épicos e, ás veces,

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

como algo fadal. Si reparamos, ó longo da obra de Otero Pedrayo, na maneira de tratar ó bosco, por exemplo, atopámonos sempre con un xigante colosal, de fondos, escuros e primitivos poderes sobor de nós. A paisaxe, agora, é ollada con pasión. Si na maoría dos casos que vimos de ver era ollada e solprendida nas súas notas máis segredas, agora é vista, como si dixeramos, na súa totalidade. Agora quere darse unha visión de conxunto, presentar toda unha paisaxe. Entón o escritor deixa a unha beira as notas pequenas, enxeles, e ve a paisaxe nos seus eixos máis radicais.

Non seremos teimosos si volvemos a falar da humanización da paisaxe. Dende o intre en que alguén teime en ver o noso enxergar a paisaxe, sempre terá que atopar por algures ise calco –escrusivo ou non, iso non ten que ver– do noso ser. Non hai máis que abrir os ollos e ver. Pois ben, indo agora ós datos concretos, collamos un libro de Otero Pedrayo. Señala, por exemplo, o seu ensaio histórico sobre a cultura galega. Non hai eiquí, por certo, un intento de describir paisaxes, no senso corrente da verba paisaxe. Ista paisaxe son intres históricos e culturás de Galicia. O autor, ó evocalos, sitúaos nunha paisaxe. E, máis aínda, nunha paisaxe que o autor ten de imaxinar. A pouco que se repare verase axiña que isa paisaxe e mailos intres históricos, cónguense nunha aperta de identidade pra iren sempre xuntos ó longo do libro. A chegada, por exemplo, de Décimo Xunio Bruto ás nosas praias é cinguida polas cromáticas do solpor; o autor ve niste mesmo intre histórico *unha paisaxe*. Agora ben; si vemos o libro en conxunto, veremos axiña que todo un país –dende o seu nacemento hastra hoxe– é un soio persoaxe, un verdadeiro ser humán que o autor foi recreando na súa imaxinación. A *proximidade* en que é visto todo o noso acontecer histórico e a ollada chea de pasión que o tral a nós, humanizado, fainos ver isa paisaxe en *arestoridade*. Ise ser humán é un xigante que, o longo diste libro, pasa como algo mitolóxico, fantástico, épico. Os intres históricos do noso país fixéronse mitos eiquí e istes mitos móvense nunha paisaxe mitolóxica tamén. Mitos e paisaxe están fundidos, son unha mesma cousa. A pasión que zumega do autor domea e torce as cousas

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

por onde quere. E como si o escritor fixese seu tudo o que o cingue e, despois de gorentalo no seu ser, fixérao sair como cousa propia, cinguido da súa propia pasión. O pulo que ten ista paisaxe, e todos istes mitos, acada un total siñificado épico. Home e paisaxe, unha vez máis, veñen ser facianas de unha mesma realidade.

A isto debemos engadir a riqueza retórica e *verbofónica*. Istes dous elementos, xuntos, dan pulo ós eixos que semellan soerguer á paisaxe. O plano real –a natureza– é elevado a un plano superior; ten agora un aquel de mítico, de ise algo incerto que envolve ás cousas que semellan estar por riba de nós. É como si ó home lle tocara ser espeitador, asombrarse, ver e calar. Fainos lembrar, ás veces, aquelas páxinas de Ohauteaubriand onde nos fala do pasamento de Atala no corazón do bosco. Son moitas as páxinas de Otero onde o bosco é algo sagro, segredo moitas veces e, outras, unha realidade que non se sabe ben. O bosco druídico, sempre incerto e cheo de vaguedade pra nós, ten pra Otero –si isto non semella un pouco arriscado– un valor de *nestoridade*. Xa dixemos que o incerto, primitivo e misterioso xurde a cada intre en Otero. O bosco, por forza, tiña que tirar da súa curiosidade (14). E, como dixemos tamén, ó vivir os intres históricos en proisimidade, o bosco druídico tórnase pra il nunha *vivencia* chea de aitualidade. Como vivencia estética, e non como outra cousa, debe ser interpretado o seu sentimento do bosco.

6.–O seu ollar as paisaxes non é soio un puro ver; é unha visión sentida i emocionada que nos fai ver a paisaxe dende a intimidade do seu ser. Por intres, soio é un decir calado, con medo, un deixar ver ou adiviñar; outras, un sair de fora do cante que se queda pequeno, unha forza que tudo o asoballa ó pasar. A paisaxe épica é a paisaxe transformada pola emoción, a paisaxe ollada nos seus eixos máis xenerás, humanizada, que se abre cara nós coa forza de un ser colosal. O escritor, poderíase decir, é un asombrado diante do que ve; deixa que ise asombro escorra por il e, logo, fáinos entrar nisa síntese do mundo ouxetivo

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

que é a paisaxe en Otero Pedrayo. Nunca, a soias, un puro ver; sempre a fusión e intimidade do cósmico e máis do humán.

7.-A istas notas poderíanse engadir outras moitas máis. Con tudo, coidamos que, pra o noso intento, xa ternos dabondo. Ise intento noso, hastra eiquí, foi sinalar en Otero Pedrayo unhas constantes paisaxísticas que, máis ou menos, son doadas de atopar no noso enxergar a paisaxe. Non queremos decir, nin moito menos, que señan escrusivas nosas, pro sí constantes.

Dito isto, compre que entremos agora no mesmo cerne distas notas; é decir: ver, como conclusión e crarexamento final, o siñificado da galicidade da paisaxe en Otero Pedrayo e da súa presenza na cultura galega.

III - CONCLUSION

1.-Inantes de outra cousa debo declarar eiquí que non teño prexuícios estéticos. Digo isto por si alguén, ó ler istas liñas que van seguir, vira as cousas mesmo por alí onde non se deben ver. Aínda debo engadir que, agora, non vou *valorar*, sinon, e nada máis, *sinalar*.

Galicia, como xa se sabe, é un país fondamente afincado no mundo natural (15). Por isto, non ten aínda verdadeira historia; está máis perto do arte que da ciencia. A nosa literatura, como é sabido, refrexa máis ben o mundo cósmico que non o social. Por iso, a vivencia da paisaxe, na nosa vida cultural, é un feito de outa transcendencia, de un siñificado, digárnolo así, de verdadeiro celme galego. Ista nosa comunión co mundo natural ten, entre nós, dúas manifestaciós culturás; dous calcos ben saintes: a vivencia da paisaxe e a vivencia do telúrico. A vivencia da paisaxe é algo que xurde de seu, é unha manifestación cultural chea de espontaneidade, é *a expresión do noso mundo*. A vivencia do telúrico lévanos a

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

facer entrar a terra na historia (16). A terra non é soio algo que non está máis alá de nós; é, máis ben, algo onde as nosas raíces zugan a seiva do noso ser.

As “culturas”, como é sabido, van refrexando no seu desenrolo unhas cantas notas que poden ser constantes ou variábeles. As constantes xurden de algo que é propio, *sui generis*, disa cultura. Xurden de non se sabe onde. As variábeles –o que eiquí chamamos así– xurden de algo anormal, demoucado, de algunha crise que isa cultura está a sofrer. Mesmo por se tratar de algo anormal, chega un intre en que se esvaen, eslúinse e deixan paso ás constantes.

Xa ó longo distas páxinas fomos sinalando uns cantos calcos, cheos de galicidade, que no escritor deixóu o seu país. Otero Pedrayo, que está dentro de seu país e que ten no seu país as raíces do seu ser, non podía de ningún xeito ser alleo a il. E, máis aínda, tiña que ser moi do sen país. Pois, como é sabido, na medida en que un seña do seu país así será diñificado i enlevado, así acadará diñidade nos outros países. Os *desarraigados* son o contrario disto. Pois ben; dende o intre en que a galicidade é o eixo do noso ser, ela, e non outra cousa, é quen se enfía ó longo de tudo aquilo que seña noso de verdade. O noso país, xa o dixemos, está fondamente chantado no mundo natural; o noso país, xa o sabemos tamén, está máis afincado na natureza que na sociedade. O mundo natural, e non o mundo social, xurde de seu, de un xeito ceibe –e non adeprendido–, anterior a toda inteleición, nos nosos escritores. O gran descubridor dese mundo noso, que nolo amostróu como realidade cultural foi Otero Pedrayo. Mesmo por iso, por seren os nosos escritores bornes do seu país, tiña –non podía ser de outro xeito– que transparentarse neles o país.

A galicidade da paisaxe en Otero Pedrayo –que xa fomos deixando adiviñar ó longo deste ensaio– non é máis que a presenza nela do espírito do país. Isa paisaxe que atopamos en Otero ten dúas razóns pra ser nosa: porque é nosa a natureza que nil se fixo paisaxe e porque isa paisaxe é a síntese máis verdadeira da nosa natureza.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

*Ilustración de
Alexandre Paramá
[7 anos]*

2.-Isto pode servir tamén pra esplicar o significado que a Otero Pedrado lle acai na cultura galega. Xa sabemos –e agora é cando debemos lembrar o que dixeran máis enriba– que a literatura do país (ou a de Otero en particular) non bate xusto coa literatura da época (17). Non irnos valorar, xa o dixemos, nin unha nin outra, sinón sinalar que a literatura de Otero é un resultado de fidelidade ó país. Si a literatura da época refrexa, por un lado, o home deshumanizado e, pola outra, o home como ouxeto social, é porque refrexa unha época onde se desenrola, é certo, ise arrepiante drama histórico. Si, pola contra, a literatura de Otero refrexa ó home que aínda ten en sí mesmo o seu centro de gravidade, é, ás sinxelas, porque, neste caso, a época deixou paso ó país. A súa vivencia da paisaxe, o seu vivir o mundo natural, o mundo da liberdade, é a vivencia de unha constante da literatura do país. Por outra banda, a imaxe que da época nos dá a literatura de hoxe, é a vivencia de unha crise que se está a vivir; é dicir, de unha variable. As dúas actitudes teñen un valor común: a fidelidade ó que refrexan. Velahí outra nota de galicidade, de fonda e sotarrega galicidade en Otero. Velahí tamén o significado cultural que nil acada a nosa paisaxe. Velahí, pra rematar, a presenza histórica e cultural que na nosa cultura lle acái.

E agora, ó cabo, digamos tan soio isto: ternos diante de nós 70 anos de unha vida, 70 anos ben madurecidos, froito xa de recendente colleita. Unha vida, iso é, posta ó servizo do país, unha entrega que non foi, endexamáis, en procura de unha moeda que a pagara. Pero –isto tamén é verdade– o país paga sempre, sempre pagará con ise silandeiro, fondo i estarecente xesto de tudo aquilo a quen entregamos as horas do noso eistir. Ós 70 anos da súa vida pode ver D. Ramón o agradecimento en todos nós e o pago –sempre silandeiro, fondo i estarecente– do seu país. E agora isto: que o seu eistir siga a ser o que sempre foi pra todos nós: relanzo de horas escollidas onde cada intre é unha esperanza e onde cada día é un madurecer.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de
pensamento Galego

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

NOTAS

(1) Sólo bajo la especie de región influye de un modo vital la tierra sobre el hombre. La configuración, la escultura del terreno, poblada de sus plantas familiares, y sobre ella el aire húmedo, seco, diáfano o pelúcido, es el gran escultor de humanidad. Ortega y Gasset: *El espectador*. Tomo III, páx. 458, R. de O. 1933.

(2) Ramón Piñeiro: *Siñificado metafísico da saudade*. C. «Grial», n. 1. Galaxia, 1951. Ramón Piñeiro: *Nota pra unha filosofía da saudade*. «La Saudade». Galaxia, 1953. Ramón Piñeiro: *A saudade en Rosalía*. «7 ensayos sobre Rosalía». Galaxia, 1952.

(3) Dí García-Sabell que «la tierra no cobra su pleno y cabal sentido más que cuando, mediante un proceso de transposición que yo he señalado en otro ensayo, es humanizada, o mejor, cuando el yo del individuo se trasiega sutilmente al ser paisaje circundante. (...) Es el deseo de convivirla, de transustanciarle la propia interioridad para percibirla luego en los puros objetos exteriores, en lo inmediatamente dado desde el árbol lejano al suelo que pisan nuestros pies. Convivencia y Naturaleza humana son, en nuestra tierra, términos iguales. García-Sabell: *La Saudade*. Galaxia, 1953.

I Elías de Tejada que «un tercer modo de enfrentarse con la naturaleza es a lo celta, personificándola. Ni sintiéndose desaparecer en una anulación del yo dentro del complejo cósmico, ni aniquilándola para manejarla a capricho, sino colocándose frente a frente, tú a yo, reconociendo su realidad poderosa y teniéndola presente siempre. Dando al yo lo que es del yo y al contorno lo que es del contorno. (*La Saudade*).

(4) *Entre a vendima e a castañoira*. Galaxia, 1957.

(5) *Por os vieiros da saudade*. Galaxia, 1952.

(6) Allué Andrade, en *Paisaxe e Cultura*, páxs.130 a 131. Galaxia, 1955.

(7) *Ensaio sobre a cultura galega*, páx. 57.Lisboa, 1954. (T. portuguesa).

(8) *Entre a vendima e a castañoira*, páx. 159. Galaxia, 1957.

(9) Idem, páx. 153.

(10) *Por os vieiros da saudade*, páxs. 62 e 63. Galaxia, 1952.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

(11) *Paixase e Cultura*, páx. 41.

(12) *Idem*, páx. 29.

(13) R. González Alegre: *Poesía gallega contemporánea*. Pontevedra, 1954.

(14) R. Carballo Calero: *Aportaciones a la literatura gallega contemporánea*, páx. 177. Gredos (Madrid).

(15) Ramón Piñeiro: *Carta a Cunqueiro*. Coleición Grial, 1951.

(16) Ramón Piñeiro: Prólogo a *Os eidos*, de Novoneyra. Galaxia, 1955.

(17) Ramón Piñeiro: Prólogo a *As covas do rei Cintolo*, de D. Cortezón. Galaxia, 1956.

